

Wiesław Kiwior

Wymogi stawiane formacji w instytutach życia konsekrowanego przez nową ewangelizację

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 38/1-2, 13-26

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O. WIESŁAW KIWIOR, OCD

**WYMOGI STAWIANE FORMACJI
W INSTYTUTACH ŻYCIA KONSEKROWANEGO
PRZEZ NOWĄ EWANGELIZACJĘ**

Treść: Wprowadzenie. –I. Nowy porządek wartości. –II. Potrzeba nowej ewangelizacji. –III. Oczekiwania nowej ewangelizacji od życia konsekrowanego. –IV. Niektóre zadania stawiane formacji w instytutach życia konsekrowanego przez nową ewangelizację. 1. Wierność zastosowanie się do wskazań Kościoła w zakresie formacji. 2. Ustawiczne pogłębianie życia teologicznego. 3. Udostępnienie odpowiednich wychowawców. 4. Przejrzystość ideałów. 5. Rozwijanie zdolności internalizowania wartości powołaniowych. a. Realizm oczekiwań. b. Zdolność do znoszenia napięć. c. Skuteczna realizacja różnych zadań i funkcji. 6. Dowartościowanie formacji ciągłej. –Zakończenie.

Wprowadzenie

Zbliżenie do siebie takich zagadnień jak nowa ewangelizacja i formacja w instytutach życia konsekrowanego wynika z natury i misji życia konsekrowanego w Kościele i w świecie.

Życie konsekrowane jest bowiem darem Ducha Świętego w Kościele dla dobra Kościoła i społeczności ludzkiej. Każdy zatem instytut życia konsekrowanego winien włączyć się czynnie i skutecznie w misję Kościoła w świecie, zgodnie z własnym charyzmatem, w pełnej dyspozycyjności wobec Kościoła, który rozeznaje potrzeby i kieruje całą działalnością apostolską. Jedną z takich aktualnych potrzeb jest właśnie nowa ewangelizacja. Skuteczność udziału w nowej ewangelizacji, a więc jakoś świadectwa i pracy apostolskiej, będzie jednak zależała od uświadomienia sobie i realizacji własnej tożsamości w zakresie indywidualnym, wspólnotowym i instytucjonalnym. Stąd rodzi się potrzeba odpowiedniej formacji, na której niewątpliwie spoczywa wielka odpowiedzialność za rozeznanie kolejnego znaku czasu i za przygotowanie poszczególnych osób, wspólnot i całych instytutów do wiernego odczytania i zrealizowania wezwania i bogactwa daru zawartego w charyzmatach poszczególnych instytutów życia konsekrowanego.

Rozwijając temat zwrócę najpierw uwagę na powstawanie w świecie nowego porządku wartości wymagającego nowej ewangelizacji. Następnie postaram się wskazać oczekiwania nowej ewangelizacji od życia konsekrowanego, aby w ten sposób wyraźniej dostrzec wezwania stawiane formacji w instytutach życia konsekrowanego przez nową ewangelizację.

I. Nowy porządek wartości

Przemiany zachodzące we współczesnym świecie są tak głębokie, że ich rezultatem jest tworzenie się kultury o nowym porządku wartości, który nie jest w pełni zgodny z Ewangelią¹. Mamy do czynienia w znacznej mierze z powstawaniem „nowego świata”, naznaczonego rozczarowaniem i nadzieją, wartościami i pseudowartościami.

Rozczarowania pochodzą z bezskuteczności programów zmierzających w przeszłości do stworzenia społeczności sprawiedliwej, wolnej i szczęśliwej oraz z ujawnionej dwuznaczności zawartej w takich pojęciach jak rozum, technika, industrializacja, wolność czy postęp. Nadzieja natomiast jest wynikiem osiąganego dobra dzięki odkryciu przez człowieka władzy w zakresie życia i możliwości w dziedzinie tworzenia i produkowania².

Uwidacznia się uwrażliwienie osób i grup społecznych na takie wartości jak: „godność i równość osób, poszanowanie praw człowieka, wolność w działaniu i podejmowaniu decyzji, szacunek dla życia i przeciwdziałanie wszelkim dążeniom w niszczeniu go, zaangażowanie na rzecz sprawiedliwości i pokoju, solidarność, troska o ludzi społecznie nieprzystosowanych, uznanie godności kobiety i jej miejsca w społeczeństwie, dowartościowanie i ochrona przyrody i środowiska”³.

Wśród wartości negatywnych współczesnej kultury zaznacza się przecenianie postępu i nowoczesności, traktowanie zdobytych dóbr jako wymarzonej szczęśliwości, urazowe odrzucanie Kościoła i traktowanie go jako coś bezwartościowego i bezużytecznego dla rozwoju człowieka i świata, nowa wiara w człowieka i jego osiągnięcia, przecenianie rozumu oraz wolności indywidualnej i zbiorowej, ufność w naturalną dobroć ludzkiej natury, traktowanie Boga i religii jako coś zbędnego.

Jest to więc kultura zlaicyzowana, która rodzi praktyczną i wojującą niewiarę, pojmując wolność religijną jako uwolnienie się od wszelkiej religii i wiary religijnej i ustawicznie dąży do zaciemnienia transcendentnego wymiaru człowieka⁴.

II. Potrzeba nowej ewangelizacji

Nowo powstająca kultura, rodząca się z niewiary, potrzebuje nowej ewangelizacji.

¹ Por. XLV Międzynarodowy Kongres Eucharystyczny, *Christus Lumen Gentium*. I. 4. Dokument roboczy, w: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego (KEPDO), Program duszpasterski na rok 1992/1993. Ewangelizacja i Eucharystia, Katowice 1992, 366.

² Por. tamże, I, 1-2, WKEPO, Program duszpasterski na rok 1992/93, 365-366.

³ Tamże, I, 2, w KEPDO, Program duszpasterski na rok 1992/93, 365-366.

⁴ Por. tamże, I, 4, w KEPDO, Program duszpasterski na rok 1992/93, 366-367.

Na temat tworzenia się nowego porządku wartości zob.: L.G.-C. S a n t a b a r b a r a, *Postmodernidad y nueva evangelización*, en *La vida religiosa y la nueva evangelización*, Publicaciones Claretianas, Madrid 1990, 81-99; S. B e l a r d i n e l l i, *La cultura della postmodernità*, in *La vita consacrata nella postmodernità*, Editrice Rogate, Roma 1994, 11-24; J.M. A l d y, *La „frammentarietà - vulnerabilità” dei valori e la sua incidenza sulla personalità dei consacrati*, in tamże, 91-97.

Ojciec Święty Jan Paweł II w Encyklice *Redemptoris missio* mówi, że nowa ewangelizacja lub reewangelizacja dotyczy sytuacji powstałych lub powstających „zwłaszcza w krajach o chrześcijaństwie dawnej daty, ale czasem również w Kościołach młodych, gdzie całe grupy ochrzczonych utraciły żywy sens wiary albo wprost nie uważają się już za członków Kościoła prowadząc życie dalekie od Chrystusa i Jego Ewangelii”⁵.

W myśl Ojca świętego nowość tej ewangelizacji powinna przejawiać się w nowej gorliwości, w nowych metodach, w nowych sposobach wyrażania⁶.

Zasadniczą treścią nowej ewangelizacji jest „dawanie świadectwa i otwarte głoszenie Chrystusa Ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego”⁷. Jej celem zaś jest „wlanie w człowieka nowego ducha, nowej duszy i nowej świadomości, która wyzwoli go z egoizmu i pobudzi do miłości i do solidarności międzyludzkiej”⁸.

Jakość i skuteczność nowej ewangelizacji będzie zależała od stopnia obecności Kościoła w różnych grupach społecznych; od zdolności do spotkania się i dialogu z tworzącą się kulturą; od otwarcia się na wartości ludzkie, na transcendencję, na spotkanie z Chrystusem, wzorem miłości, wolności, sprawiedliwości, solidarności⁹.

Należy pamiętać, że Kościół jako wspólnota wiernych jest jednocześnie wspólnotą ewangelizowaną i ewangelizującą: jest wspólnotą ewangelizowaną, aby chrzest owocował nawróceniem, wiarą, uświęceniem; jest wspólnotą ewangelizującą, a więc posłaną, zaangażowaną i oddaną dziełu ewangelizacji¹⁰.

⁵ Jan Paweł II, Encyklica *Redemptoris missio*, 33, Libreria Editrice Vaticana, Watykan 1990, 49–50.

⁶ Por. Giovanni Paolo II, *Discorso all'Assemblea del CELAM, Haiti*, 9 marzo 1983, in *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, VI (1983), 1 (gennaio–giugno), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1983, 698.

⁷ XLV Międzynarodowy Kongres Eucharystyczny, *Christus Lumen Gentium*, I, 4, w KEPDO, Program duszpasterski na rok 1992/93, 366.

⁸ Tamże, w KEPDO, Program duszpasterski na rok 1992/93, 366.

⁹ Por. tamże, w KEPDO, Program duszpasterski na rok 1992/93, 366–367.

¹⁰ Na tema nowej ewangelizacji i jej potrzeby zob.: Ivan Fucsek, *Sens i znaczenie „Nowej Ewangelizacji”*, w *Nowa Ewangelizacja*, Kolekcja Communion, VIII, Pallottinum, Poznań 1993, 21–33; F. Sebastià, *En qué consiste la nueva evangelización*, en *La vida religiosa y la nueva evangelización*, 101–139; A. Siquia, *Nowa Ewangelizacja: niektóre zadania i niebezpieczeństwa doby obecnej*, w *Nowa Ewangelizacja*, 34–57; K. Lehman, *Czym jest Nowa Ewangelizacja*, w *Nowa Ewangelizacja*, 67–74; J. Rodriquez, *Nowa Ewangelizacja w nauczaniu Jana Pawła II*, w *Nowa Ewangelizacja*, 166–181; J.G. Gomez, *Por qué una nueva evangelización?*, en *La vida religiosa y la nueva evangelización*, 33–54; A. González Dorado, *Cuatro motivos para una nueva evangelización de cara al año 2000*, en *La vida religiosa y la nueva evangelización*, 55–80; A.L. Quintas, *La nueva evangelización de la cultura*, en *La vida religiosa y la nueva evangelización*, 141–159; J.J. Defariás, *Nowa Ewangelizacja a kultura*, w *Nowa Ewangelizacja*, 133–143.

III. Oczekiwanie nowej ewangelizacji od życia konsekrowanego

Wezwanie do nowej ewangelizacji jest dzisiaj zasadniczą sprawą misji Kościoła. Dotyczy ono całego Kościoła, a więc duchownych, świeckich oraz członków instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego. Każdy instytut życia konsekrowanego powinien włączyć się ofiarnie i gorliwie w dzieło nowej ewangelizacji zgodnie z własnym charyzmatem i posługą¹¹.

Nowa ewangelizacja oczekuje od życia konsekrowanego zaangażowania w życie głoszoną Ewangelią; wcielania Ewangelii w życie osobiste i wspólnotowe; świadczenia o wyznawanej Ewangelii; świadczenia o życiu w jak najpełniejszej komunii z Chrystusem; umiłowania Kościoła i służby w Kościele; przyjęcia wezwań stawianych przez nową ewangelizację; dawaną czytelnego świadectwa życia konsekrowanego; przygotowania najstosowniejszych planów; wykorzystania wszystkich najlepszych możliwości; zaangażowania najlepszych energii. Wszystko to powinno się dokonywać zgodnie z własnym charyzmatem duchowym i apostołskim.

Owoce takich postaw i takiego działania powinno być dzieło ewangelizacji przejawiające się w:

- nowym zapale w realizacji własnego charyzmatu;
- nowych sposobach wyrażania dzięki dogłębnej odnowie głoszenia i działania, w doskonalszej jedności z Kościołem;
- nowych metodach będących wynikiem skutecznej przedsiębiorczości, która jest autentyczną twórczością apostołską właściwą charyzmatom, jakimi Duch Święty ubogaca Kościół¹².

W ramach nowej ewangelizacji Kościół oczekuje od instytutów życia konsekrowanego, zgodnie z ich naturą i misją, zaangażowania w działalność misyjną; zaangażowania w odtwarzanie wszędzie chrześcijańskiej tkanki społeczeństwa ludzkiego; promocji jedności wszystkich chrześcijan; promocji dialogu z wyznawcami innych religii; zaangażowania w dawanie szczególnego świadectwa miłości Boga w świecie poprzez własne dzieła miłosierdzia; troski o młodzież; troski o ubogich; obecności w dziedzinie kultury; służenia sprawie ludzkości zgodnie z planem Bożym¹³.

IV. Niektóre zadania stawiane formacji w instytutach życia konsekrowanego przez nową ewangelizację

Biorąc pod uwagę oczekiwanie nowej ewangelizacji od życia konsekrowanego, jest rzeczą oczywistą, że jego wkład w proces nowej ewangelizacji

¹¹ Por. Synod Biskupów, IX Zgromadzenie Zwyczajne, *Życie konsekrowane i jego posłannictwo w Kościele i w świecie*, *Lineamenta*, 42, Libreria Editrice Vaticana, Watyka 1992; J.C.R. Garc'a Paredes, *La identidad de la vida religiosa en la nueva evangelización*, en *La vida religiosa y la nueva evangelización*, 166.

¹² Por. Synod Biskupów, IX Zgromadzenie Zwyczajne, *Życie zakonne i jego posłannictwo w Kościele i w świecie*, 42.

¹³ Por. tamże.

będzie zależał od jakości przygotowania osób do tego dzieła, od ich formacji i od ich świadectwa. Zadaniem formacji jest bowiem umożliwienie odkrycia, przyswojenia sobie i pogłębienia tego, co stanowi tożsamość życia konsekrowanego właściwą danemu instytutowi oraz jak najlepsze przygotowanie teoretyczne i praktyczne do skutecznego pełnienia misji właściwej temuż instytutowi¹⁴.

Nowa sytuacja, nowe okoliczności miejsca i czasu, nowe potrzeby duszpasterskie skłaniają instytuty życia konsekrowanego do zwrócenia szczególnej uwagi na pewne zadania i aspekty formacji, do których powinno się zaliczyć m.in.:

- wierne zastosowanie się do wskazań Kościoła w zakresie formacji;
- ustawiczne pogłębianie życia teologicznego;
- udostępnienie odpowiednich wychowawców;
- jasne i pełne przedstawienie ideałów powołaniowych;
- rozwijanie zdolności internalizacji wartości powołaniowych;
- dowartościowanie formacji ciągłej.

1. Wierne zastosowanie się do wskazań Kościoła w zakresie formacji

Magisterium Kościoła, zwłaszcza od czasu Soboru Watykańskiego II, poświęciło wiele uwagi formacji w instytutach życia konsekrowanego. Jest to przejawem wielkiej troski Kościoła o różnorodność darów Ducha Świętego dla dobra całego Kościoła, o dobro powołanych oraz o żywotność i rozwój poszczególnych instytutów¹⁵. Stąd też zadanie formacji winno być realizo-

¹⁴ Por. Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Wskazania dotyczące formacji w instytutach zakonnych* [WFIZ], 2 lutego 1990, 6, 62, 65, Pallottinum, Warszawa 1990.

Na temat tożsamości zakonnej zob.: Święta Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, Dokument *Istotne elementy nauczania Kościoła na temat życia konsekrowanego w zastosowaniu do Instytutów oddających się pracy apostołskiej* [IE/], 31 maja 1983, 45, w J a n P a w e ł II, O życiu zakonnym. Przemówienia. Listy Apostolskie, Instrukcje, opr. E. W e r o n – A. J a r o c h, Pallottinum, Poznań–Warszawa 1984.

¹⁵ Zob.: Sobór Watykański II, Dekret *Perfectae caritatis*, 18, w: P a w e ł VI, *Charyzmat życia zakonnego. Przemówienia i dokumenty*, Pallottinum, Poznań–Warszawa 1974, 208; P a w e ł VI, Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, 6 sierpnia 1966, 21, 29, 33–38, w: P a w e ł VI, Charyzmat życia zakonnego, 220–224; Święta Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, Instrukcja *Renovationis causam*, 6 stycznia 1969, Proemio, 1–38, w: P a w e ł VI, Charyzmat życia zakonnego, 263–281; Święta Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich – Święta Kongregacja Biskupów, Dokument *Mutuae relationes*, 14 maja 1978, 13b, 14c, 18b, 23c–d, 24–35, w: J a n P a w e ł II, O życiu zakonnym, 344–345, 348, 351–358; Święta Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, Dokument *Zakony i promocja ludzka*, 12 sierpnia 1980, 32–35, w: tamże, 397–400; Święta Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, Dokument *Kontemplacyjny wymiar życia zakonnego*, 12 sierpnia 1980, 17–20, 27, w: tamże, 411–413, 417; J a n P a w e ł II, Kodeks Prawa Kanonicznego 1983 (KPK 1983), Pallottinum, Poznań–Warszawa 1984, kann, 641–661, 722, 724, 735; Święta Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, Dokument *Istotne elementy nauczania Kościoła na temat życia konsekrowanego w zastosowaniu do Instytutów oddających się pracy apostołskiej*, 31 maja 1983, 44–48, w: J a n P a w e ł II, O życiu zakonnym, 441–444; Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Wskazania dotyczące formacji zakonnej w instytutach zakonnych*, 2 lutego 1990, Pallottinum, Warszawa 1990.

wane w łączności z Kościołem, do którego się przynależy i w synowskim posłuszeństwie wobec Pasterzy¹⁶. Różne dokumenty w zakresie formacji przypominają o odpowiedzialności przełożonych wyższych, wychowawców, spowiedników, kierowników duchowych oraz innych osób uczestniczących w formacji; o odpowiednim przygotowaniu ludzkim i chrześcijańskim do rozpoczęcia życia w instytucie; o wiernym zastosowaniu się do kryteriów określonych przez Kościół i prawo własne przy dopuszczaniu do poszczególnych etapów formacji; o respektowaniu poszczególnych etapów formacji i nieprzeznaczaniu osób znajdujących się w okresie formacji początkowej do prac lub dzieł, które mogłyby uniemożliwić ich formację.

Poszczególne instytuty mają obowiązek określenia w swoim prawie partykularnym szczegółowych norm dotyczących formacji¹⁷. Wskazania Kościoła w zakresie formacji oparte są na bogatym doświadczeniu i dogłębnym studium zagadnień formacyjnych.

2. *Ustawiczne pogłębianie życia teologalnego*

Powołanie jest wielką tajemnicą wiary i dlatego można je właściwie odczytać, przyjąć i realizować jedynie w atmosferze głębokiego życia teologalnego. Jest ono owocem szczególnej i bezinteresownej miłości Chrystusa, ogarniającej całą osobę, i domaga się również odpowiedzi miłości oznaczającej całkowite i bezwzględne oddanie się Chrystusowi, wyrażone przez dar całej osoby. „Jedynie ta miłość, mająca charakter oblubieńczy i ogarniająca całą uczuciowość osoby, stanowi dostateczny motyw i oparcie dla podjęcia wyrzeczeń i krzyży, które nieuchronnie czekają tego, kto pragnie stracić swoje życie dla Chrystusa i Ewangelii”¹⁸; dla dawania świadectwa życia konsekrowanego; dla podjęcia ofiarnej działalności apostołskiej. Pielęgnowanie głębokiego życia teologalnego ułatwi cierpliwe dążenie do jedności życia, do wewnętrznej jedności życia konsekrowanego; osoba będzie coraz bardziej stawać się świadkiem tego, kim i czym jest w Kościele i w świecie na mocy swego powołania i równocześnie będzie malało niebezpieczeństwo przeżywania wartości powołaniowych jedynie w zakresie zewnętrznym¹⁹.

3. *Udostępnienie odpowiednich wychowawców*

Programy formacyjne, choćby najlepsze, nie rozwiążą problemów związanych z formacją, jeśli nie będzie odpowiednich i dobrze przygotowa-

¹⁶ Por. tamże, 23.

¹⁷ Zob.: KPK 1983, kan. 659, 1-2; WFIZ, 4.

¹⁸ WFIZ, 8.

¹⁹ Zob.: G. C o l o m b o, *Le sfide della postmodernità nella formazione alla vita consacrata*, in *La vita consacrata nella postmodernità*, 154-157; L. C r i p p a, *La vita consacrata*, Editrice Ancora, Milano 1994, 99-126; J.C.R. G a r c ' a P a r e d e s, *Un largo amanecer. Hacia la nua forma de la vida religiosa*, Publicaciones Claretianas, Madrid 1991, 211-242.

nych wychowawców. Dlatego też każdy instytut życia konsekrowanego powinien przygotować kompetentnych wychowawców, przekonanych do wartości życia konsekrowanego i własnego charyzmatu. W doborze wychowawców nie można zatem opierać się jedynie na dobrej woli i entuzjazmie, ale na przymiotach i przygotowaniu.

Kościół, w trosce o jakość i skuteczność formacji, określa przymioty i zadania, jakie należy brać pod uwagę w zleceniu pracy wychowawczej.

Od wychowawców Kościół wymaga:

- dobrej znajomości katolickiej nauki dotyczącej wiary i obyczajów;
- intuicji i postawy otwartej;
- pogłębionej znajomości Boga i świata;
- mądrości wynikającej z długotrwałego i dogłębnego wsłuchiwania się w słowo Boże;
- umiłowania liturgii i zrozumienia jej roli w wychowywaniu duchowym i eklezjalnym;
- odpowiedniej kompetencji w zakresie kultury;
- posiadania czasu i dobrej woli pozwalających zająć się osobiście każdym kandydatem, a nie tylko grupą;
- pogody ducha, dyspozycyjności, cierpliwości, wyrozumiałości, prawdziwej miłości²⁰.

Do zadań wychowawców Kościół zalicza:

- rozpoznanie autentyczności powołania do życia konsekrowanego;
- pomaganie wychowankom we właściwym prowadzeniu osobistego dialogu z Bogiem;
- pomaganie w odkrywaniu właściwej im drogi;
- czuwanie nad tym, aby młodzi wychowankowie mieli zapewnioną pomoc kierownika duchowego;
- dostarczanie wychowankom solidnych wiadomości z zakresu doktryny i praktyki;
- stopniowe weryfikowanie i ocenianie przebytej przez nich drogi;
 - osądzanie, czy posiadają oni przymioty wymagane przez Kościół i przez własny instytut;
- formowanie ich stopniowo do prowadzenia życia doskonałego właściwego danemu instytutowi²¹.

Prawo partykularne poszczególnych instytutów życia konsekrowanego, zwłaszcza *Ratio institutionis*, może określić dalsze wymagania i zadania stawiane wychowawcom.

²⁰ Por. Święta Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, Dokument *Kontemplacyjny wymiar życia zakonnego*; 20, w: *J a n P a w e ł II, O życiu zakonnym*, 412-413; KPK 1983, kan. 652,1.

²¹ Por. WFIZ, 52, 30; KPK 1983, kan. 651,1.

4. Przejrzystość ideałów

W okresie formacji należy przedstawić wychowankom w sposób jasny, wyraźny i pełny ideały życia konsekrowanego. Chodzi tutaj zarówno o ideały dotyczące życia konsekrowanego w ogólności, jak i ideały wynikające z charyzmatu określonego instytutu. Nie można tutaj ograniczać się do określeń powierzchownych i ogólnych, a tym bardziej nie można dopuszczać do tego, aby wychowanek musiał sam szukać sobie odpowiedzi, poprzez doświadczenia, w celu uzasadnienia sobie życia konsekrowanego. Osoba podejmująca życie konsekrowane zapomina o sobie ze względu na Królestwo Boże i nie szuka własnej gratyfikacji; żyje dla wartości, a nie dla funkcji; patrzy na skuteczność, a nie na efektywność. Dobro osób konsekrowanych i instytutów oraz Kościoła wymaga w tym względzie jasności od samego początku. Należy pamiętać, że wartości końcowe są jednakowe dla wszystkich, natomiast każda osoba może swobodnie wybierać środki i postawy, pod warunkiem oczywiście, że realizują one cele lub wyrażają prawdziwe wartości.

Gwarantem autentyczności ideałów życia konsekrowanego jest kompetentna władza Kościoła, a źródłem ich poznania są dokumenty przez nią wydane oraz Konstytucje poszczególnych instytutów życia konsekrowanego przez nią zatwierdzone.

Do istotnych wartości wszystkich form życia konsekrowanego należą: radykalny wybór samego tylko Boga i wyrzeczenie się świata; chrystocentryzm konsekracji; paschalny wymiar konsekracji; całkowite oddanie się na służbę Panu w Kościele; jedność życia w kontemplacji i działaniu; intensywne pielęgnowanie życia duchowego, zarówno osobistego, jak i wspólnotowego; prymat doskonałej miłości Boga i bliźniego; codzienna odnowa u autentycznych źródeł duchowości chrześcijańskiej; karmienie życia duchowego wytrwałą lekturą, medytacją, kontemplacją i wcielaniem w życie słowa Bożego; zaangażowanie w ciągłe nawracanie się; nabożeństwo do Matki Bożej²².

Konstytucje poszczególnych instytutów życia konsekrowanego, będące wynikiem długotrwałego i dogłębnego studium w zakresie własnych pierwotnych charyzmatów, określają naturę, cel, ducha, charakter i zdrowe tradycje tychże instytutów. W ten sposób ukazują one specyfikę różnych form życia konsekrowanego i różnorodność instytutów. Każdy charyzmat „pociąga za sobą szczególny sposób praktykowania z wiernością i mocą rad ewangelicznych, szczególnie i konkretny styl życia wewnętrznego, określoną formę apostołstwa, charakterystyczne przeżywanie życia wspólnotowego, szczególne włączenie się w świat”²³. Są to wartości właściwe poszczególnym instytutom życia konsekrowanego. Należy zatem podjąć wysiłek, aby

²² Por. Sobór watykański II, Dekret *Perfectae caritatis*, 5 w: Paweł VI, Charyzmat życia zakonnego, 199–200; Synod Biskupów; IX Zgromadzenie Zwyczajne, *życie zakonne i jego postannictwo w Kościele i w świecie*, 11a–e, 12

²³ Tamże, 16.

odnowione Konstytucje coraz pełniej kształtowały umysł, serce i działanie osób, wspólnot i dzieł apostołskich²⁴.

Zespół wszystkich wymienionych wartości określa tożsamość poszczególnych instytutów życia konsekrowanego i poszczególnych osób podejmujących w nich życie. Z tego też względu przedstawienie wartości powołaniowych, właściwych danemu instytutowi życia konsekrowanego, powinno być jasne i pełne, gdyż tego domaga się wierność Duchowi Świętemu i Kościołowi, dobro Kościoła, instytutu oraz uczciwość względem powołanego i jego dobro²⁵.

5. Rozwijanie zdolności internalizacji wartości powołaniowych

Skuteczność procesu formacyjnego wymaga nie tylko jasnego i pełnego przedstawienia kandydatowi wartości wypływających z tożsamości życia konsekrowanego w określonym instytucie, ale także dostrzeżenia przez niego w tych wartościach siebie, przyjęcia ich i wprowadzenia do swego wnętrza, uczynienia ich swoimi, utożsamienie się z nimi, dostrzeżenie w nich swojej tożsamości. Zjawisko to określane jest mianem internalizacji, uwewnętrzniania²⁶.

Internalizacja jest czynnikiem jednoczącym osobowość: treść własnej tożsamości staje się przekonaniem, a wypływające z niego zaangażowanie jest naprawdę osobiste²⁷.

Aby mógł nastąpić proces internalizacji, muszą być spełnione określone warunki. Są nimi:

- zdolność uchwycenia określonej wartości w jej wewnętrznym dobru i prawdzie obiektywnej;
- doświadczenie mocnej siły przyciągania, ponieważ odkrywa się, że wartość sama w sobie jest dobra i że jest również dobra dla własnej osoby;
- umiejętność dostrzegania w określonej wartości treści własnego idealnego ja: czegoś, co przewyższa i realizuje²⁸.

Internalizacja zawsze pozostanie celem, do którego się dąży. Zadanie formacji polega m.in. na rozwijaniu zdolności internalizacji, tzn. rozbudzaniu procesu przyswajania sobie wartości, który potrzebuje coraz mniej pomocy zewnętrznej, a koncentruje się coraz bardziej na przekonaniach wewnętrznych²⁹.

²⁴ Zob.: B. R u e d a, *Il ruolo delle Costituzioni rinnovate nella formazione*, in *La formazione dei religiosi verso il futuro della Chiesa e della società*, Editrice Rogate, Roma 1991, 121–129; J. A. G ó m e z, *Las Constituciones, libro de vida*, Instituto Teológico de Vida Religiosa, Madrid 1987, 17–59, 117–143.

²⁵ Por. A. M a n e n t i, *Vocazione: psicologia e grazia. Prospettive di integrazione*, EDB 1992, 79–80.

²⁶ Por. Tamże, 14–15; K. D y r e k – M. K o ż u c h – K. T r o j a n, *Powołanie: rozeznanie i rozwój. Aspekt psychologiczny*, Wydawnictwo M, Kraków 1993, 42–45.

²⁷ Por. A. C e n c i n i – A. M a n e n t i, *Psicologia e formazione. Strutture e dinamicismi*, EDB 1985, 295.

²⁸ Por. tamże.

²⁹ Por. K. D y r e k – M. K o ż u c h – K. T r o j a n, *Powołanie: rozeznanie i rozwój*, 42–43; A M a n e n t i, *Vocazione: psicologia e grazia*, 14–15.

Wartość zinternalizowana stanowi integralną część osoby, objawia to, czym człowiek jest aktualnie (ja aktualne) i to, czym chce się stać (ja idealne). Są to motywacje, które dają moc przekonywującą. Wartość, która nie została zinternalizowana, nie integruje się z osobowością człowieka; staje się raczej sztuczna i odizolowana³⁰.

Dzięki zdolności internalizacji wartości powołaniowych życie powołanego odznacza się realizmem oczekiwań, zdolnością znoszenia napięć, skutecznością w pełnieniu różnych funkcji i zadań.

a. Realizm oczekiwań

Osoba żyjąca w oparciu o przekonania społecznie niezależne widzi siebie samą i innych we właściwym świetle; przyjmuje życie w sposób realistyczny nie oczekując od niego gratyfikacji wszystkich swoich potrzeb, przyjmuje postawy nastawione nie na otrzymywanie lecz na dawanie. Uchwycenie prawdy zawartej w określonej wartości daje jej możliwość kierowania się uczciwością i obiektywnością w wyobrażaniu sobie i planowaniu swojego życia. Jeżeli np. ktoś internalizuje wartość miłości bliźniego, będzie widział siebie w świetle tej wartości, a innych jako naturalny punkt odniesienia w dawaniu samego siebie. W życiu będzie szukał możliwości realizacji tego ideału uwzględniając trudności i niezrozumienie oraz zakładając przykre konsekwencje dla siebie i niepowodzenia³¹.

„Zbliźnienie się do określonej wartości bez drugorzędnych celów umożliwia coraz lepsze zrozumienie tej wartości w jej wewnętrznym znaczeniu i w jej konsekwencjach. Wynikiem tego jest odwaga w całkowitym ujmowaniu rzeczywistości osobistej i społecznej, bez wykluczania aspektów nieporządanych, z właściwą oceną otrzymanego dobra, bez jednostronności czy spojrzenia częściowego”³².

Jeżeli natomiast dana wartość nie zostanie zinternalizowana, wówczas cały proces pójdzie w przeciwnym kierunku: osoba wybierze tę wartość i będzie ją zachowywać w sposób zewnętrzny, ale nie uchwyci jej prawdy wewnętrznej, nie będzie jej szukać dla niej samej, nie uchwyci jej całości i jej głębi. Taka osoba będzie widziała rzeczywistość, także rzeczywistość swoją i innych, w sposób – jeśli tak można powiedzieć – skażony: niektóre jej aspekty będzie przeceniać, a innych nie zauważy. Od życia będzie oczekiwać zaspokojenia swoich nierozwiązanych potrzeb lub całkowitego ich wyeliminowania. Zjawisko niewłaściwego postrzegania będzie zataczać coraz szerszy krąg w psychice takiego człowieka warunkując każde jego działanie. Jednocześnie będą wzrastać nierealne oczekiwania, które nie znajdując pokrycia w rzeczywistości, spowodują wzrost poczucia wyalienowania z rzeczywistości osobistej i społecznej. Niewłaściwe postrzeganie i iluzje stają się w szybkim czasie deluzją i sprawiają, że taka osoba zamyka się w sobie, co

³⁰ Por. A. Cenci - A. Manenti, *Psicologia e formazione*, 294-295.

³¹ Por. tamże, 297.

³² Tamże.

z kolei powoduje „przedwczesną emeryturę” i szukanie sobie „odpowiedniego gniazdka” lub prowadzi do złości i wyizolowania, w którym – przynajmniej w sferze fantazji – może marzyć o swoich oczekiwaniach³³. W takiej jednak sytuacji skuteczność świadectwa jest bardzo wątpliwa³⁴.

b. Zdolność do znoszenia napięć

Zdolność internalizacji wiąże się nieodzownie z napięciem będącym wynikiem wyrzeczenia. Oznacza ono poczucie dającego się znieść cierpienia, jakie jest wynikiem wyrzeczenia się gratyfikacji potrzeby, która nie jest tak bardzo ważna dla równowagi psychicznej osoby. Ceną internalizacji określonej wartości jest właśnie wyrzeczenie się potrzeb przeciwnych tej wartości. „Problemem nie jest tutaj wyrzeczenie, lecz racja z powodu której akceptuje się to wyrzeczenie. Wyrzeczenie nie rodzi frustracji, jeżeli jest umotywowane ideałem: człowiek rozpoznaje się w wybranej wartości, czuje się przez nią pociągnięty i to daje mu siłę do dążenia do tej wartości i do kontrolowania potrzeb przeciwnych. Proces internalizacji jest doświadczeniem silnego przyciągania i właśnie to pozwala znosić napięcie pochodzące z wyrzeczenia. Ofiara jest tutaj świadoma i dobrowolnie zaakceptowana; przynosi cierpienie, ale nie przenika całej psychiki; czasami jest silniejsza, ale można ją kontrolować”³⁵.

W przypadku takiego procesu spełniają się dwa nieodzowne warunki:

- w centrum uwagi i pola emocjonalnego znajduje się wartość, a nie potrzeba przeciwna;
- napięcie spowodowane brakiem gratyfikacji potrzeby przeciwnej nie ogarnia całej psychiki; jest ono kontrolowane i nie warunkuje władz umysłowych, emocjonalnych i wolitywnych, które – pomimo wpływu napięcia – są ukierunkowane na wartości³⁶.

Jeżeli natomiast w centrum uwagi i pola emocjonalnego znajdzie się jakaś potrzeba niezgodna z wartością wybraną jedynie teoretycznie, wówczas będziemy mieć do czynienia z napięciem frustracji pochodzącej z wewnętrznej sprzeczności. Niezaspokojenie bowiem potrzeby, uważanej za ważną dla własnej realizacji, rodzi rozległy niepokój, który ogarnia stopniowo całą psychikę, a to z kolei powoduje powstanie pustki, która wpływa na funkcjonowanie całej osobowości, zakłóca uwagę, a czasami nawet i działanie, i jest trudne do kontrolowania. Utrzymywanie się takiego napięcia pochłania bardzo dużo energii i daje uczucie rozległego smutku. Osoba taka nie może być zadowolona i przekonana o dokonanych wyborze: zachowuje ideał jedynie w sferze zewnętrznej, a w rzeczywistości nie odnajduje w nim siebie i nie czuje się z nim wewnętrznie związana. Potrzeba będzie się stawać coraz silniejsza, a motywacje odmawiające jej realizacji

³³ Tamże, 298.

³⁴ Por. tamże, 297–298.

³⁵ Tamże, 299.

³⁶ Por. tamże, 299–300.

coraz bardziej niewystarczające. W takiej sytuacji wytrwanie w powziętym postanowieniu jest poważnie zagrożone³⁷.

c. Skuteczna realizacja różnych zadań i funkcji

Konsekwencją internalizacji wartości jest także „zdolność nadawania harmonijnego i jednoczącego kierunku różnej działalności oraz różnym funkcjom i zadaniom, jakie składają się na działanie człowieka”³⁸.

Zdolność internalizacji wartości nadaje osobie pewnego stylu i polepsza skuteczność pracy: „każde działanie jest wykorzystane jako środek do wyrażenia i realizowania wartości, które ją przewyższają i z powodu których działanie jest wybierane”³⁹. Zachodzi zatem bardzo określony związek pomiędzy fundamentalnym wyborem wartości, a różnymi funkcjami i zadaniami: „wartości są celem a funkcje i zadania są środkami. Wartość określa przekonania i daje motywacje, natomiast funkcje i zadania są sposobami ich objawiania i realizowania. Przekonania są ze swej natury stałe i objawiają tożsamość osoby, natomiast konkretne sposoby ich realizacji mogą się zmieniać”⁴⁰.

Ten kto jest ukierunkowany na wartości, czuje się wewnętrznie wolny; zmiana funkcji czy zadania nie podważa wytrwania.

W przypadku ukierunkowania na funkcję lub zadanie działanie jest przeżywane jako cel sam w sobie ze względu na to, że dostarcza gratyfikacji i jest treścią własnej tożsamości⁴¹. W tym wypadku zadanie staje się czymś absolutnym, a wartość czymś drugorzędnym. Osoba utożsamia się nie z wartością, ale z określonym zadaniem, które daje jej możliwość wyrażenia się, wykazania własnych przymiotów, zachowania szacunku względem siebie i względem innych. Wynikiem tego jest bezwarunkowe przywiązanie się do zadania. Wyrzeczenie się tego zadania oznaczałoby kryzys tożsamości⁴². Przeżywanie zadania jako celu prowadzi do nudy; może spowodować spełnianie tego zadania z przyzwyczajenia, bez entuzjazmu, ze względu na to, że trzeba to zrobić. Jeśli zabraknie wyższego motywu, wówczas zadanie czy funkcja sprawią w końcu zawód i doprowadzą do frustracji. „To bowiem co robi się dla siebie samego, choćby dostarczało bardzo dużo gratyfikacji, okazuje się w końcu męczące”⁴³. W takim jednak wypadku skuteczność i wytrwałość w przekazywaniu wartości jest poważnie zagrożona.

³⁷ Por. tamże, 300–301.

³⁸ Tamże, 301.

³⁹ Tamże, 302.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Por. A. M a n e n t i, *Vocazione: psicologia e grazia*, 28–32; A. C e n c i n i – A. M a n e n t i, *Formazione e psicologia*, 302.

⁴² Por. tamże.

⁴³ Tamże, 303.

6. Dowartościowanie formacji ciągłej

Zarówno przełożeni jak i pozostali członkowie instytutów życia konsekrowanego powinni sobie jasno uświadomić, że ich formacja trwa przez całe życie, przy uwzględnieniu oczywiście specyfiki poszczególnych etapów formacyjnych. Obowiązkiem wszystkich członków instytutów życia konsekrowanego jest gorliwe kontynuowanie swojej formacji duchowej, naukowej i praktycznej, a przełożeni powinni im zapewnić w tym celu środki i czas⁴⁴. Każdy instytut powinien przygotować i realizować program tejże formacji uwzględniając w nim wszystkich członków⁴⁵.

Głównym celem formacji ciągłej jest ustawiczny i ogólny wzrost zmierzający do pełnego przeżywania swego poświęcenia się Bogu poprzez misję powierzoną przez Kościół, do pełnej realizacji siebie w Chrystusie poprzez charyzmat założyciela⁴⁶.

Ustawicznego wzrastania, rozpoznawania, otwartości na Ducha Świętego w dyspozycyjności i zdecydowaniu domagają się: powołanie Boże; misja życia konsekrowanego w Kościele i w świecie; jakość życia konsekrowanego; weryfikacja wierności Bogu; uległość Duchowi Świętemu; uważne spojrzenie na okoliczności; wrażliwe i przezorne spojrzenie na znaki czasu; wola włączenia się w zadania Kościoła; dyspozycyjność w podporządkowaniu się hierarchii; odwaga w podejmowaniu inicjatyw; stałość w poświęceniu się dla innych; pokora w znoszeniu przeciwności; szczególny charakter życia wspólnego; rzeczywiste uczestnictwo i współodpowiedzialność za życie w instytucie; skuteczna możliwość odpowiedzenia wezwaniu współczesnego świata poprzez twórczość i odwagę; pomyślna przyszłość instytutów życia konsekrowanego⁴⁷.

Formacja ustawiczna pomaga „zintegrować w duchu wierności siły twórcze”⁴⁸, strzeże przed skostnieniem i zeszywnieniem duchowym i apostołskim, pomaga dawać żywe i prawdziwe świadectwo Królestwu Bożemu na ziemi i charyzmatycznej autentyczności.

Formacja ciągła jest ogólnym procesem odnowy i rozwoju obejmującym całą osobę i całość instytutu. Powinna ona uwzględnić:

- troskę o życie duchowe, a więc pogłębienie wiary i znaczenia profesji rad ewangelicznych;
- udział w życiu Kościoła zgodnie z charyzmatem instytutu, a zwłaszcza odnowa w zakresie działalności apostołskiej;
- doskonalenie doktrynalne i zawodowe;

⁴⁴ Por. KPK 1983, kan. 661, WFIZ, 66.

⁴⁵ Por. tamże, 67.

⁴⁶ Por. tamże, 66; S. B i s i g n a n o, *Formación*, en Diccionario Teológico del la Vida Consagrada, dir. A. A p a r i c i o R o d r i g u e z y J. C a n a l s C a s a s, Publicaciones Claretianas, Madrid 1989, 737.

⁴⁷ Por. WFIZ, 67; S. B i s i g n a n o, *Formacion*, en Diccionario Teológico de la Vida Consagrada, 737-738.

⁴⁸ WFIZ, 67.

- wierność własnemu charyzmatowi poprzez coraz głębsze jego poznanie oraz wysiłek osobisty i wspólnotowy w jego realizacji⁴⁹.

Formacja ciągła powinna zatem objąć wymiar osobowy, wspólnotowy, eklezjalny i apostołski.

Zakończenie

Nowa ewangelizacja kieruje szczególne wezwania do instytutów życia konsekrowanego. Oczekuje ona od nich czytelnego świadectwa życia ewangelicznego; otwartego głoszenia całej Ewangelii, Chrystusa Ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego; ofiarnej posługi w realizacji misji Kościoła w świecie, zgodnie z charyzmatem każdego instytutu.

Realizacja i skuteczność tych oczekiwań będą zależeć w znacznej mierze od formacji w poszczególnych instytutach. Formacja ta powinna prowadzić do coraz głębszego życia teologalnego, do coraz pełniejszej świadomości i skutecznej asymilacji wartości życia konsekrowanego przeżywanego w określonym charyzmacie. Wierność wskazaniom Kościoła w zakresie formacji, docenienie tekstów Konstytucji, odpowiedni wychowawcy, jasne i pełne określenie i przedstawienie ideałów powołaniowych, dowartościowanie formacji ciągłej mogą przyczynić się wydatnie do skutecznego włączenia się poszczególnych instytutów życia konsekrowanego w nową ewangelizację.

I compiti formativi negli istituti di vita consacrata richiesti dalla nuova evangelizzazione

Una nuova gerarchia dei valori che si sta formando nella società moderna richiede una nuova evangelizzazione. Tale impegno intrapreso da tutta la Chiesa aspetta una risposta qualificata da parte degli istituti di vita consacrata. La qualità della loro testimonianza e del loro servizio apostolico dipende però dalla consapevolezza e dalla realizzazione della propria identità personale, comunitaria e istituzionale. Di qui la necessità di una adeguata formazione che sappia rispondere alle aspettative della nuova evangelizzazione.

Tra i compiti formativi richiesti dalla nuova evangelizzazione vengono sottolineati: una applicazione fedele delle direttive della Chiesa nel campo della formazione religiosa, un approfondimento continuo della vita teologale, formatori ben preparati, una presentazione chiara e piena degli ideali vocazionali, lo sviluppo della capacità di internalizzare i valori vocazionali, una adeguata formazione permanente.

⁴⁹ Por. tamże, 68.